

Őszentsége a 14. dalai láma: Az univerzum egyetlen atomban – a tudomány és a spiritualitás kapcsolata

Könyvbemutató A Tan Kapuján

A beszélgetés felvétele 2021. szeptember 30-án készült

A videó linkje: <https://youtu.be/HLJvElIVHVg>

A szövegátírat kísérleti jelleggel, gépi alkalmazással készült

Karsai Gábor: Sok szeretettel köszöntöm a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán jelenlévőket következő könyvbemutatónk alkalmából. Személyesen jelenlévőket is és a bennünket online a Youtube csatornánkon követőket is. Egy különleges könyvnek a bemutatására kerül sor ma este. Őszentsége a 14. dalai láma: az Univerzum egyetlen atomban- a tudomány és a spiritualitás kapcsolata című könyvének a bemutatójára. Én Karsai Gábor vagyok, a Tan Kapuja Buddhista Főiskola rektora és köszöntöm vendégeimet. Először is Hendrey Tibort, a Sambhala Tibet Központ alapítóját, a könyv társkiadóját, Barcza Zoltánt, a könyv fordítóját, és Szathmári Botondot, a Tan Kapuja Buddhista Főiskola tanárát és a könyv szakmai lektorát, akik a beszélgetésen ma részt vesznek velem, hogy egy kicsit mélyebben kivesézzük ennek a könyvnek a jelentőségét, ennek a könyvnek a tartalmát, mondanivalóját és az üzenetét. Ha megengeditek, én először Tibor, hozzád fordulnék egy kérdéssel. Ugye társkiadóként te kerestél meg bennünket, hogy tudunk-e partnerek lenni a könyv kiadásában, mivel már elkészült évek alatt egy fordítás Barcza Zoltán jóvoltából és Szathmári Botond lektorálásával, de engem az érdekelne legelőször is, hogy te hogy ítéled meg ennek a könyvnek a jelentőségét és mi motivált téged annak idején arra, hogy magára a fordításra megbízást adj, és hogy elindulhasson ennek a könyvnek a megjelentetése magyarul, hiszen az eredeti könyv az korábban, 15-20 évvel korábban jelent meg, tehát volt egy kis időeltolódás, mire magyarul is megjelenhetett.

Hendrey Tibor: Hát annyiban módosítanám a szavaidat, hogy Zoltán, Zoli keresett meg engem, tehát őneki a fordítás már elég előrehaladott állapotban volt. Tehát tulajdonképpen, hogy így mondjam, az alapötlet tőle származott, de én nagyon-nagyon örültem neki, és nagyon nagy szeretettel fogadtam, hiszen ez pontosan egy olyan téma, ami engem is nagyon régóta foglalkoztat. Ugye itt két komoly irányzatról van szó, a vallásról, a hitről és a tudományról, ami azért az egész életünket ma befolyásolja és behálózza. Bár ez egy régebben kiadott könyv, de mégiscsak, miután elolvastam a könyv eredeti fordítását, úgy éreztem, hogy ennek lenne helye most már mindenféleképpen Magyarországon, talán elsőként. Én nem is nagyon ismerek olyan könyvet, ami ennyire átfogóan felvetné ezt a témát, természetesen rengeteg ága-boga lenne, és valószínű lesz is, meg remélem is lesznek még kiadások, úgy tudom a főiskola jóvoltából is egy sorozat elindult, ami nagyjából ebbe a témakörbe bekapcsolható. Nagyon fontosnak tartom, hiszen úgy tűnik, hogy ez a két ága az ember, az emberiség életének lassan nagyon újból összefonódott, össze kell, hogy fonódjon, és újból együtt kell, hogy dolgozzon, hogy így mondjam. Hiszen mindkettőben vannak kérdések, hiányosságok, felvetések, amik így nagyjából az elmúlt évszázadok, évezredek során vagy felmerültek, vagy kikoptak az ember tudásából, és ennek az újra összekapcsolása nagyon fontos lenne véleményem szerint. Mindez a dalai láma tolmácsolásában egyrészt egy komoly hitelességet ad a témának, ami remélem, hogy folytatódni fog a következő években, másrészt meg maga a dalai láma, ezt tudni kell, a könyv is utal rá, meg azért elég sokan tudják már, elég komoly szerepet szán a saját tanításaiban és a saját elméleti kutatásaiban a tudománynak, és legfőképp a modern tudománynak, ami ugye hát sok tekintetben közelít, hogy így

mondjam, a spiritualizmus felé. Semmiféleképpen nem távolít, hanem közelít. A dalai láma ezt felismerte, nagyon sok tudóssal tart kapcsolatot, szimpóziumokat rendez, kerekasztal beszélgetéseket rendez, ahol ő is felszólal természetesen. Itt elsősorban a tibeti buddhizmusról van szó, de hát magáról a buddhizmusról és a spirituális útról egyaránt.

KG: Zoltán, téged mi motivált a könyv lefordítására és arra a mozdulatra, hogy megkerested a Tibort a könyv kiadásával kapcsolatban? És honnan származik ez az érdeklődés a téma iránt?

Barcza Zoltán: Ez még 2014 nyarára nyúlik vissza a fordítás megkezdésének a története. Akkor merült fel az a gondolat, vagy ötlet, hogy Őszentsége 80. születésnapját azzal ünnepeljük, hogy lefordítunk egy általa írt könyvet. És volt több opció, hogy mi legyen a könyv. Én azért választottam ezt a könyvet, mert úgy gondolom, hogy ez a könyv egy olyan olvasói kört is elér, akik nem feltétlenül érdeklődnek a buddhizmus iránt, viszont ő...

HT: És egyben egy olyan olvasói kört, akik nem feltétlen érdeklődnek a tudomány iránt.

HT: Igen, az a másik, igen.

KG: Tehát, hogy két olyan területet tud összekötni, két olyan terület érdeklődői körét tudja összekötni, akik rendelkeznek konkrét ismeretekkel a saját területükről, akár a buddhista vonalon, akár a tudományos vonalon, de kevésbé ismerik a párbeszédben résztvevő másik felet, a másik területet.

BZ: Igen, tehát én el tudom képzelni, hogyha ennek a könyvnek a fordítása eljut egy egyetemi könyvtárba, akkor mind a hallgatók, mind az oktatók kezébe kerülhet, és ezen a könyvön keresztül bepillantást nyerhetnek a buddhizmus részleteibe.

KG: Vissza fogunk térni egy kicsit még a fordítás folyamatára. Előtte én a Botondot szeretném megkérdezni arról, hogy te miben látod ennek a könyvnek a jelentőségét? A témafelvetés területén, a kérdései területén, tudnád-e más hasonló jellegű könyvekhez vagy munkákhoz mérni az utóbbi évtizedekből, vagy adott esetben még azok közül is kiemelkedik?

Szathmári Botond: Bizonyos értelemben elfogult vagyok a dalai lámával, számomra nyilván ezért kiemelkedik. Azt gondolom, hogy Tibor sok mindent elmondott abból, hogy a természettudomány és a buddhista filozófia, azért nemcsak a tibeti, sőt egyáltalán nem (csak) tibeti buddhizmus van, hanem jógácsára, madhjamaka, tehát a klasszikus máhájánaa filozófiai elveket hozza folyamatosan a dalai láma, és párbeszédet tud folytatni. Tehát sokan elmondták már itt, hogy a fizikusokat is érdekelheti, és a buddhistákat. A buddhistákat azért, hogy ezek a buddhista tanítások, üresség tanítás, vagy bármelyik csak-tudat tanítás. Ennek van-e valami olyan hasonló, ami a modern kvantumfizika, relativisztikus fizika, ideg-kognitív tudományban megtalálható? És ugyanígy, hát megint csak ismétlem itt az előttem szólókat, a buddhisták is rá tudnak ébredni arra, hogy a természettudomány az nem is áll távol. A Fritjov Caprának nyilván a könyve már azért sokakat előkészített erre, aki azokat, azt ismeri, a taó fizikája különféle fordításokban kétszer is megjelent magyar nyelven, részlegesen és teljesen. Tehát fölkészültek, de azért a buddhisták nem nagyon olvasnak azt mondom, Fritjov Caprát, vagy keveset olvasnak, hogy ők meg rádöbbennek arra, hogy ezek a középkori vagy ókori filozófiai gondolatok mennyire rárimelnek arra, ami most a fizikában, most az ideglettanban

vagy a kognitív tudományokban felfedezésnek tűnik, mert nem is annyira áll távol. És nagy megtiszteltetés, hogy már a negyedik dalai láma könyvön dolgozom. Tehát ezt azért hozzászemelem, hogy amikor Zoltán megkeresett, hogy legyek a szakmai lektora, akkor ezt örömmel vállaltam, mert már a bölcsességszem felnyitása, többet Agócs Tamás ajánlatára én lektoráltam, és azt igyekeztem megtenni, ugye mert az angol szövegben nincs sehol semmilyen tudományos átírás, hogy megcsináljam azt, hogy kipreparálom - két szót nem találtam - a szanszkrit és a tibeti megfelelőket. A tibetnél nagyon nehéz, mert az ejtett tibeti és az írott tibeti ég és föld, tehát ha nincs írott, akkor szinte órákig kell keresni, meg igyekeztem egy függelékkel csinálni, tehát a munkámról beszélnek, hogy azokat a buddhista szakkifejezéseket vagy fogalmakat és azokat a buddhista személyeket bemutatni a függelékben. Ha mégis csak egy természettudós veszi kézbe, azért nem biztos, hogy tudja, hogy azok a most nem tudom milyen buddhista kifejezések pontosan mit takarnak, én is most már belemegyek, prána, nyilván arról, tehát samatha, súnjata. Tehát, hogy ezekről a szautrántika iskolákról legyen fogalma annak, aki elolvassa, mert nyilván a dalai lámának kiváló fogalma volt mindenről, mert ő buddhista filozófiát tanult. De az átlag olvasó, érdeklődő, természettudomány iránt érdeklődő vagy természettudós, nem biztos, hogy a buddhista dolgokat annyira tisztán tudja csak a könyvből szemlélni. Hát ezért igyekeztem. Ha lett volna időm, nem tudtam, hogy még egy évet várt, ugye ez már két éve itt áll ez a könyv, akkor megcsináltam volna a fizikusokról és a fizikai szakkifejezésekről is szívesen.

KG: Talán egy következő kiadásban.

SzB: Következő kiadásban azokat, hogy a buddhisták meg értsék a, esetleg a kvantumfizikai kifejezéseknek egy magyarázata. Tehát az is jó lett volna, csak akkor gyorsan kellett ezt megcsinálni, mert úgy volt, hogy kiadja egy kiadó, és aztán azért kerestem meg a Tibor téged, hogy hát a kiadó az valahogy eltűnt.

KG: Mi nagy örömmel vállaltunk partnerséget a kiadásban.

BZ: Nem is az, hogy eltűnt a kiadó, hanem...

KG: Nem jelentkezett vissza.

BZ: Hát igen, de azért én pályáztam a Tan Kapujára, mert az nekünk is egyrészt megtiszteltetés és örömteli dolog, hogy így össze tudunk dolgozni. Volt már közös munkánk egyébként, nem túl sok, de volt, és remélem, hogy minél több lesz. Úgyhogy azért ez egy adekvát dolog, hogy mondjuk a mi kis kiadásunk, vagy elképzeléseink találkozik a Tan Kapuja Főiskola elképzeléseivel.

KG: Igen.

BZ: Tehát ennek nagyon örülök és köszönöm is szépen.

KG: Mi is nagy örömmel vettünk ebben részt, hiszen a főiskolai oktatási spektrumban a buddhizmus és a tudomány kapcsolata egyre hangsúlyosabb és jelentősebb fejlemény. Ugye én személy szerint azért tartottam fontosnak ennek a könyvnek a megjelentetését, és egy picit

akkor én is beszélnék erről, hiszen a dalai lámának a tudomány iránti érdeklődése és elkötelezettsége az régóta ismert tény. 1983-ban részt vett egy találkozón Aschbachban, Ausztriában, ahol számos tudós is a tiszteletét tette, többek között Pier Luigi Luisi, biokémikus Olaszországból, vagy Francisco Varela, a chilei kognitív tudós, filozófus, aki Humberto Maturanával, egy chilei biológussal dolgozott együtt, és az *autopoiesis* fogalmának a megalkotása fűződik a nevükhöz. Tehát a kémiai rendszereknek az önteremtő vagy önszervező elvének a felfedezése, ami tulajdonképpen mind a mai napig meghatározó elve az élet keletkezése körüli vitáknak, stúdiumoknak. Illetve az egész élet fogalmának van egy olyan önszerveződő, önteremtő működési elv a legmélyebb rétegeiben a valóságunknak, amiből eredeztethető egy nem mechanisztikus, hanem organikusabb viláértelmezés, és ez iránt a dalai láma 1983-ban rendkívüli érdeklődést mutatott ezen a találkozón, úgyhogy rendszeresen elkezdtek találkozni a Varelával, és így jött létre 1987-ben az első Mind & Life dialógus közöttük Dharamszalában, illetőleg más tudósok részvételével ez azóta is folyamatosan zajlik. Tehát 1987, mintegy 34, jövőre lesz 35 éve, hogy a Mind & Life Intézet és ennek az európai társszervezete révén, ahogy mondtad Botond, mondtátok, idegtudósok, agykutatók, biológusok, kémikusok vizsgálják azokat a mélyebb működési elveket, amikhez valamilyen rejtélyes módon, áttételesen, más módon, tehát egy első személyű, egyes szám első személyű megközelítésen keresztül a buddhizmus önreflexív folyamatai is eltalálnak. Többek között ahhoz az elvhez, hogy a világnak, a világegyetemnek és egyáltalán a világban zajló folyamatoknak nincsen egy szubsztanciális eredő pontja, amiből levezethető lenne, hanem a mélyén valamiféle alaptalanság, valamiféle üresség található meg, de mégis létrejönnek biológiai lények, létrejönnek tudatos lények, létrejön a tudat, mint jelenség, létrejön a gondolkodás, anélkül, hogy ennek lenne egy ilyen fix eredőpontja, vagy valamiféle szubsztanciája. És ezek a gondolatok nyilván a buddhizmuson belül nagyon régóta megvannak, de a tudomány valóban az elmúlt évtizedekben kezdte ezeket felfedezni, és kezdett nyitni egy ilyen megközelítés felé, ahogy a Tibor is jelezte. Valamiféleképpen a spiritualitás vagy a fenomenológia, ez az egyes szám első személyű tapasztalás, értelmezés felismerései felé, és ez a számomra is egy nagyon fontos területe a saját gondolkodásomnak, kutatásaimnak, és ezért volt egy külön öröm. Én erről a könyvről tudtam, de nem tudtam, hogy készült vagy készülöben van a magyar fordítás, ahogy ezt meg tudtuk jelentetni. A következő kérdésem az az lenne hozzátok egy kicsit elkezdve, elmerülve a könyvben is, hogy itt kilenc fejezetben értekezik a dalai láma a különböző témákról. Az egyik, az első egy elmélkedés. Aztán, hogy hogyan találkozott a tudománnyal, ennek a története, ennek a leírása. De utána elkezd konkrét fogalmakat kibontani, mint például az üresség, a relativitás és a kvantumfizika. Az ősrobbanás és a buddhista kezdet nélküli világegyetem fogalmának és koncepciójának az összevetése, az evolúció, a karma és az érzetek világa, a tudatosság kérdése, a tudatosság tudománya, mint egy újfajta tudomány lehetősége, illetve már meg is valósulása. A tudatosság spektruma, illetve az erkölcs és az új genetika, és a legvégén pedig egy 10. fejezetben arról értekezik, hogy a tudományos, a spiritualitás és az emberiség hogyan kapcsolódik össze és hogyan kell ezeknek egymást támogatniuk és egymást erősíteniük. Egy nagy víziót vázol tulajdonképpen ennek a három területnek a fontosságáról. Engem az a kérdés érdekelné, hogy külön-külön, mind a hármótól, ha egy-egy témát ki tudnánk venni ezek közül, melyik volt, ami számotokra a legérdekesebb, vagy a legizgalmasabb, vagy a legújyszerűbb volt, amivel mondjuk addig nem nagyon találkoztatok, mielőtt a dalai láma erről értekezett volna? Esetleg Tiborral, kezdhethetnénk veled?

HT: Hát ő, amennyire a téma izgalmas, nekem is annyira újdonság volt egy ilyen összefoglaló könyv, ami végül is felvezeti az egészet. A témák, hát számtalan számtalan téma van, amiben ez nagyon fontos lehet az erkölcsiségtől kezdve, az erkölcsi vonaluktól kezdve a tudomány kibontakozásáig. Talán én úgy értem, hogy picit - nem válaszolva a kérdésedre, de majd talán

arra is visszatérek - hogy ez a könyv egyben a különböző vallásokat is egy kicsit összehozza, mert a tudomány ilyen szempontból mégiscsak egyetemleges, az valahol nagyjából elfogadott mindenhol. A vallások nem egészen így tartanak sajnálatos módon, és talán ez a tudománynak a közelsége és hát bevetése ez ügyben, én úgy érzem, hogy a vallásokat is közelebb, vagy a spiritualitást mint olyat, annak különböző ágait is közelebb hozza egymáshoz. Ami talán egy jobb, élhetőbb világot hoz, mert azért jelenleg még mindig a különböző strukturált szellemi utak, vagyis a vallások azért még elég sok mindenben különböznek is, akár fegyveres harcokig is elfajulhatnak. Tehát ez, ami úgy elsősorban nekem a könyvvel kapcsolatban eszembe jutott, egy picit most megnézem a tartalomjegyzéket, ha addig valaki átveszi a szót, akkor azt szívesen megköszönöm.

KG: Ugyanezt a kérdést tenném fel esetleg Zoltán neked, hogy melyik volt az a téma, ami valamilyen módon megragadott, vagy újszerű felismerésekhez vezetett, amelyekkel addig adott esetben nem találkoztl?

BZ: Nekem a harmadik fejezet, az üresség, a relativitás, és a kvantumfizika.

SzB: Nekem is.

HT: Nekem is.

KG: Akkor mind a hármat erről foglak kérdezni. Az egyikötöket az ürességről, a másikótokat a relativitásról, a harmadikótokat a kvantumfizikáról. Nem, viccek. Miért ez a téma és melyik, milyen oldalról jelentett ez?

BZ: Ezzel a fejezettel kezdtem a fordítást annak idején, és az üresség fogalmának a kibontása és párhuzamba állítása a kvantumfizikával az, ami megfogott.

BZ: Tulajdonképpen maga az üresség ugye az egész buddhizmusnak az egyik legfontosabb gondolatmenete, hiszen minden alól kirántja a szőnyeget, hogy így mondjam, egy teljesen más megvilágításba helyezi az életünket, a világunkat, ami hát lényegileg az anyaghoz kötött. Na most mindehhez a tudománynak az igazolása, hogy azért valójában kereshetik az atomokat, akárhogy akarjuk, de legvégén nem jutunk sehova, vagy legalábbis nem érzékelünk semmit, és ennek a kettőnek a találkozása és összekapcsolódása és bizonyítása, hogy így mondjam, számomra a legerőteljesebb bizonyíték arra, hogy azért itt ezen két dolognak van egymással keresnivalója, másrészt mégiscsak igazolva látszik, hogy ezek a feltételezések meg bizonyítások igazak, már ami ürességet illeti. Hát a buddhizmus legfontosabb tanítása az üresség, erre épül minden tulajdonképpen. Hát kapcsolódnék még ide, a tudatosság kérdéséhez is, ami hát mindennek az emberi tudat, az ész, a ráció, a beleérzés, a tudatosság témakörével kapcsolódva nagyon fontos, mert mindebben, nekünk evvel vissza kell tükröződni, el kell hinnünk idézőjelbe, bele kell élni, meg kell tapasztalnunk, ez pedig csak a tudatosság, illetve a tudatosság tréningjével érhető el, ami szintén a buddhizmusnak hát egy fontos témaköre.

KG: Botond, neked ez a fejezet miért jelentett?

SzB: Hát én elég sokat foglalkoztam még a filozófia szakon a fizikával, főleg a természetfilozófia aspektusból, és hogyha a dalai láma is utal arra, hogy az üresség tan az, amiben nem fér össze egy tudatunktól független objektív valóság létezése. Ugye a kvantumfizikának ugye, Weizsäckerrel folytatott dialógus, de az ő mestere, Heisenberg volt, és Heisenbergnek a határozatlansági reláció törvénye, ugye hogy egy elemi részecskéről egyszerűen nem tudom megmondani a helyzetét és a spinjét, a spinje a mi fizikánkban mondjuk a sebesség, de nem az, tehát a kvantumfizikában, merthogy amint az egyiket mérem, a másik eltűnik. Tehát az az objektív valóságnak egy ilyen objektív leírása, ami a klasszikus fizikának Newtontól nem tudom, meddig volt az elképzelése, innentől megdőlt. Tehát ez egy nagyon izgalmas párhuzam, hogy az a külső világ, amit mi külső objektív világnak, amiről ma már egy pár esetben itt szó volt, előző beszélgetésekben, nincs úgy, ahogy mi ezt érzékeljük. És erre a fizika ugye nagyon érzékenyen rátapintott harmincvalahányban, Heisenberg ezért kapott Nobel-díjat, ezt hozza is itt a dalai láma, hogy a súnjata tanítás tulajdonképpen ugyanezt a gondolatot vetíti föl, hogy azt nem úgy kell felfogni, azt az objektív külső valóságot, mint egy objektív és független. Tehát, hogy minden csak tudat, és akkor jógácsára filozófia, csitta-mátra. Tehát, hogy minden érzékelésünk és tudásunk és ismeretünk tudati, és a tudat az nem független. A tudattól nem tudok egy független valóságot leírni. Tehát ez egy nagyon izgalmas probléma, amit itt fejteget a dalai láma ebben a fejezetben, hogy az a fajta megismerés, amit a klasszikus fizika elgondol, az a fizikában sem, a buddhizmusban meg egyébként sem lehetséges. Tehát, hogy a buddhizmus alaptanításaiból ez nem következik. És ahhoz még hozzátennék, hogy most régen foglalkoztam Varelával, de Varela nemcsak, hogy párbeszédet folytatott a dalai lámával, emlékem szerint van egy olyan tudat leírása, amit a dalai láma inspirált. De most ez fejből, mert az nincs ebben a könyvben benne, nem tudom megmondani, hogy valamilyen elképzelése volt a tudat helyéről idézőjelben, hogy hogy is van, és azt a dalainál inspirálta, tehát ezt Varela is bevallja, hogy mint kognitív tudós, az a dalai lámával folytatott párbeszéd után jött az ő ötlete a fejében, hogy úgy kéne felfogni, és ha úgy fogom fel a tudatot, akkor az. De ezt most én azért nem tudom, mert ez nem ebben a... Sokkal régebben olvastam.

KG: Igen, a Varelának számos tanulmánya létezik, amely valóban ilyenfajta inspirációkat tartalmaz.

SzB: Érezni rajta a buddhizmus hatását.

KG: Például az egyik tanulmányának a címe az az értelen én fogalmának az elemzése, egy másiknak az a címe, hogy The phenomenology of sunjata, tehát az üresség fenomenológiája, és ebben fejti ki tulajdonképpen ezt a nézőpontot, amit te is említettél az imént, és amire én is rátérnék egy picit a következő pár percben. Tehát valóban azt lehet érezni vagy gondolni, illetve hát tudjuk is, hogy hagyományos értelemben szembe szokták állítani egymással a materialista valóságleírásokat és mondjuk az idealista tudatleírásokat, tehát a valóságnak azt az értelmezését, amiben azt képzeljük, vagy azt gondoljuk, hogy létezik egy materiális anyagi valóság, amiből születik és keletkezik, kiemelkedik valamiféle gondolkodási élet, de továbbra is funkcionális, illetve materiális fogalmak mentén értelmezhető, és visszavezethető vagy redukálható ezekre a primerebb anyagi folyamatokra mindaz, ami a mi életünk jelenségeit alkotja. Ugye ezzel szemben egy másik nézőpont, az átellenes nézőpont, az idealizmus, ami meg valahol a tudat primátusát vagy elsődlegességét hangsúlyozza, és azt mondja, hogy a világ maga a tudat képződménye, vagy a tudat teremtménye, vagy a tudat által teremtett képzet, ami megkérdőjelezné ebben az esetben a valóságosságát a dolgoknak, vagy adott

esetben a többi lénynek. Eljuthatna egy olyan szélsőséges nézőpontig is adott esetben az ember ezzel a felfogással, hogy csak én létezem.

SzB: Szolipszizmus.

KG: Ez a szolipszizmus, igen. Ugye a nézőpontokat úgy is meg szokták egymástól különböztetni, hogy az egyik egy ilyen objektivista, harmadik személyű leírása a világnak a tudomány nézőpontjából, a másik meg egy szubjektív, egyes szám első személyű megragadása, leírása vagy felfogása a világnak, ami akár az idealizmus, akár bizonyos buddhista filozófia iskolák, de például a fenomenológia európai filozófiai hagyománya is törekszik. És ami az újdonsága volt ennek a párbeszédnek a dalai láma és a Varela között, illetve ennek a könyvnek is, az a kettő közötti párbeszéd, illetve a kettő közötti dimenzióknak vagy térnek a körbejárása, hogy ne vesszünk el egy objektivista valóság-leírásban, és ne vesszünk el egy túlságosan szubjektivista idealista valóság-leírásban sem, hanem keressük meg azokat a módszereket, azokat az eszközöket, azokat a tudományos felfedezéseket, vagy mondok még egyszer, módszertani megközelítéseket, amelyekkel keresztül feltárható egy se ilyen, se olyan világnak a feltárulása vagy bemutatása. Mondhatni ezt nevezi a Varela egy olyan nézőpontnak, amiben a világ és én együtt teremtődünk, együtt születünk, együtt jövünk létre, és nem választható szét.

SzB: Hát ez a pratitja szamutpada buddhista elvével analóg elv, tehát a függő keletkezés, hogy önmagában egy létező, semmilyen módon, én csak azért létezem, mert van itt egy légnymás, van egy gravitációs tér, kitennének engem vagy bármelyikünket itt a világegyetemben, abban a pillanatban szétszállnánk kis részecskéinkre, mert nincs nyomás. Tehát, hogy nem vagyunk képesek létezni. Tehát, a Buddha alaptanítása madhjamaka, a középút, tehát a közép, a szélsőség, az idealizmus, a hindu, sárváka, a materializmus, a nihilizmus, az is egy szélsőség, csak anyag van, vagy a szellemre helyezi, tehát Buddha a kettő között próbált elindulni, és a dalai láma pont a bevezetőben, itt emlékszem is, hogy ezt a redukcionista, materialista tudomány ezt egy nihilistának nevezi, merthogy ez elvezet a nihilizmusig. Egyébként meg pont a Heisenberg nyomán már ez járhatatlan út, tehát a kvantumfizika után, már ezen törvény után nem lehet járni azt az elképzelést, hogy én egy objektív külső anyagi valóságot le tudok írni, és van tőlem független ilyen anyag.

KG: Igen, tehát ebben az együttképződésben, ebben az önszerveződő együttképződésben jövünk létre mi magunk is, a világunkkal együtt. A világ, ami létezik bennünk és velünk és rajtunk kívül és körülöttünk, az ilyen értelemben a mi világunk, velünk együtt teremtődik. Mi magunk is benne vagyunk, és oda-vissza...

SzB: Befolyásoljuk.

KG: Befolyásoljuk.

SzB: Ő minket, én pedig a világot. Tehát folyamatos kölcsönhatásban vagyunk.

KG: Ami a nagyon érdekes ebben, az az, hogy azért említi a kvantumfizikát és azért releváns szerintem ez a fejezet, amit említettetek, mert maga a fizika, maga az objektivista tudomány jutott el a relativitás eszméjén és a kvantumfizikán keresztül a saját korábbi dogmatizmusának

a felbontásáig, annak a fellazulásáig, lazításáig, ahol már nem voltak kijelenthetőek egyértelmű fix referenciapontok, vagy nem voltak kimutathatók egyértelmű fix referenciapontok, amiből minden más levezethető lett volna. Tehát a relativitás, az egymáshoz képesti viszonylagosság, a kvantumfizikának ez a megfoghatatlan dimenziója, amit még ép ésszel sem tudunk igazából felfogni, ez mind egy olyan világot sugall, valójában, most így idézőjelesen, ami sokkal izgalmasabb, sokkal vibrálóbb, sokkal gazdagabb és sokkal viszonylagosabb és összetettebb és egymáshoz képesti viszonyrendszerben létező, mint ahogyan erről addig, meg egyébként hozzáteszem, hogy az oktatásunkban, a nevelésünkben, a kulturális tradícióinkban azóta is gondolkodunk. Tehát hiába történt meg a fizikában ez a fajta paradigmaváltás, a hétköznapi életünk megélése és felfogása, fogalmi értelmezése szintjén még mindig egyfajta hagyományosabb dogmatizmus, tudományos értelemben vett dogma mezőn mozgunk.

SzB: Hozzá kéne tenni ehhez.

KG: Mondjad Tibor!

HT: Mindenből következik, és ami nagyon fontos, a felelősség. Tehát pont ennek a tudománynak és a spiritualizmusnak a közös munkásságából vagy munkájából származóan az a felelősség, hogy jobban rá tudunk döbbsenni akár a tudósok vagy a tudomány oldaláról, és talán még a hagyomány oldaláról is, arról, hogy milyen felelősségünk van, és ez a közös munka ez talán jobban rávilágít arra, hogy milyen lehetőségei, negatív lehetőségei lennének annak, hogyha a felelősséget elfelejtjük, mint egy fontos tényezőt. És itt ezek a témák, amiket ebben a könyvben is említ a dalai láma, pont ezt az oldalát is feszegetik a dolognak egy külön fejezetben, azt hiszem, az utolsóban szó is van erről. Hát a felelősség részét úgy érzem, hogy növeli. Bennem mindenféle módon növelte a felelősségérzetet az egész világgal szemben, amit teremtek, vagy ami körülöttem van. Tehát én úgy érzem, hogy ez is fontos, és a jövőben, hogyha még több könyvet kiadunk, vagy kiadtok ez ügyben, akkor ennek biztos, hogy lenne értelme, hogy így mondjam, és hát remélem, hogy mindenkire hat ennek a szellemisége, ennek a mondandója.

SzB: Még azt tettem volna ehhez a gondolatmenethez hozzá, hogy ugye Niels Bohr, aki a fizikát sztochasztikusá tette, ő a kvantumfizika atyja jóval Weizsäcker előtt. Tehát ahhoz, hogy én átmenjek ezen a szilárd falon, van esély, csak az esély sztochasztikusan nagyon kicsi. A kvantum vagy a newtoni fizikában képtelenség egy szilárd testnek egy másik szilárd testen áthatolni. Tehát egészen megváltozott a 20. század eleje óta a gondolkodás, és hogyha ma megnézzük egy fizikust, vagy egy Nobel-díj közeli, vagy ilyen fizikust, akkor ő soha nem azt mondja, hogy törvény, mert ilyen nincs a fizikában, modell. Tehát egy modell, ha a világ keletkezését a dalai láma, ott is van egy nagy bumm-modell, de van egy oszcillációs modell, és van egy állandó állapot, a steady-state elmélet. Tehát, hogy van versengő elmélet, néhány, és mindig csak egy modell, és egyikről sem tudja azt mondani a fizikus, hogy ez biztosan így van. Ha megnézzük a vöröseltolódást, nem akarok belemenni a fizikába, ott kétféle levezetés van, az egyik a Kaufmann, Einstein tanítvány, aki azt mondja, nem megy szét a világ, nincs tágulás, hanem a molekulaszervezetten belül változás azt az illúziót kelti, és egyenlettel tökéletesen le tudja vezetni, hogy ez a vöröseltolódásnak, ez bizonyítja. Más meg éppen azt bizonyítja a vöröseltolódásról, hogy távolodunk egymástól, az ellentétbe, és mind a kettő csak egy rivális modell. Tehát, hogy modelleket alkot a fizika, csak egy tudati képet tud a világról adni, nem pedig egy objektív törvényt, hogy ez úgy történik. Tehát ilyen értelemben most kicsit át akartam vinni arra, hogy itt ülök és lótuszban, és hogy én levitáljak. Ennek is biztos, hogy van egy nagyon kicsi esélye, sztochasztikusan, mert nincs olyan törvény, hogy

nem tudok elszakadni a földtől, vagy nem tudok átmenni a szilárd falon, ezek a newtoni fizikában törvényszerűek, hogy nem. De ebben az új fizikában már nincs ilyen törvény, csak statisztikus, ugye a sztochasztikus azt jelenti, hogy statisztikus fizika, hogy hány milliomod ezrelék az esélye, hogy én fölemelkedem. Most valószínűleg kicsi lesz, és nem fogok így levitálni.

KG: Ugye az egész kérdéskör, ha jól megvizsgáljuk, hogy mit vizsgál a tudomány, meg mit vizsgál a spiritualitás, tehát mondjuk egyfajta buddhista praxis, az odavezet, hogy az igazságot keressük. Tehát szeretnénk megértéssel bírni arról, hogy hogy vannak a dolgok. Ugye mi van a valóságban, mi van bennünk, mi van velünk, mit kell, és másfelől pedig azt is szeretnénk megérteni, hogy mit kell tennünk ahhoz, hogy adott esetben változást tudjunk elérni olyan dolgokon, amiket szeretnénk megváltoztatni, mert nem tartjuk kielégítőnek. Akár saját magunkban, akár a világunkban. És a tudomány az elmúlt pár száz évben rendkívüli eszközzé és azon keresztül a technológia rendkívüli eszközzé vált a valóságformálás területén. Tehát a tudomány a saját felfedezései és azután azoknak a technológiában történő átültetése révén egy valóságformáló erővé vált, aminek látjuk a modernizmusban, a modernitásban és a modern világ létrehozásában az eredőit, és látjuk azt is, hogy bizonyos értelemben áttételesen milyen helyzethez vezetett, akár a klímaváltozásra gondolunk, akár az emberiség túlfogyasztására gondolunk, akár a fajok kihalására gondolunk, tehát annak az ökoszisztémának az összeomlás közeli állapotára gondolunk, amiben mi magunk is élünk. Tehát a tudomány, a technológia ilyen szempontból egy nagyon komoly eszköz és fegyverré volt az ember kezében, tehát nagyon nem mindegy, hogy milyen tudományt művelünk. Nagyon nem mindegy, hogy hogyan műveljük azt a tudományt, ami utána a kezünkbe eszközöket ad ahhoz, hogy a valóságunkat alakítsuk. És egy ugyanilyen valóságalkotó erő a meditáció, a spiritualitás, a befelé fordulás, tehát az is alakítja a valóságot, a saját belső valóságunkat, de a környező világunk valóságát is képes alakítani. Most a legnagyobb lehetőség arra, hogy valamit kezdjünk ezzel a helyzettel, amiben ülünk, ezzel a válsághelyzettel, az az, hogyha a tudomány is humanizálódik, tehát a tudomány felölti ezeket az erkölcsi értéktelített jellemzőket, és olyan kutatási projekteket valósít meg és azokat olyan eredménnyel valósítja meg, amelyek segítenek visszafordítani, amíg lehetséges, ezeket a negatív tendenciákat egyfelől, másfelől a belső tudomány, a spiritualitás, a buddhista meditáció belső tudománya pedig nyilván arra vértéz fel bennünket, hogy ezeknek a nehézségeknek minél inkább ellen tudjunk állni, illetve, hogy az erkölcsiség révén, amiben megtestesül, ugye tudjuk ezt a hármasságot, a szíla, a számaði, pannyá hármasságát, tehát a számaði a meditáció, a szíla az erkölcsiség, de egy olyan bölcsességgel töltjük meg a pannyá keretén belül, ami a buddhista filozófiából is merítkezik, de merítkezik a tudománynak ezekből a legfrissebb felismeréseiből, tehát a tudást innen is meríthetjük ahhoz, hogy egyértelműen el tudjuk dönteni, hogy miféle cselekvési programmal tudunk elébe menni ezeknek a következő évtizedeknek.

HT: És ez a közös merítkezés, amit említettél, én úgy érzem, hogy ez egy magabiztosabb és egy biztonságosabb érzetet ad az embernek mindenképpen, ami azért általában az emberekben van egy bizonytalanság, félelem, inkább úgy mondanám. Mindenki a materialistáktól kezdve az istenhívőkben mindenkiben, de ennek az összekapcsolódása és a közös egymás bizonyítékai vagy bizonyítása egy magabiztosabb embert hoz létre, hogy így mondjam, aki...

KG: Cselekvőképesebb.

HT: Cselekvőképesebb, ez még jobb kifejezés. Tehát az életnek a minősége evvel emelkedik és növekszik mindenképpen, intelligenciája is természetesen, mert azért egyik legnagyobb problémánk a félelem minden tekintetben, akár a tudomány oldaláról nézünk, félhetünk, hogy mit hoz a tudomány számunkra, milyen ismeretlen dolgok jönnek elő. A vallás oldaláról ki tudja, milyen bosszú, milyen következményei vannak a dolgoknak, karmikus következményei vannak. És ez a kapcsolódás és a közös merítése, hogy a szavaidat idézzem, magabiztosabbá tesz minket, biztos vagyok benne.

KG: Jó értelemben.

HT: Természetesen.

SzB: A bevezetőben azt írja a dalai láma a tudományról, hogy a tudomány és a technológia viszont a szenvedéseken tud segíteni. Tehát ezt kiemeli, ezt a másikat, mi ott van az az aspektusa, főleg, hogyha az a tudomány erkölcs nélküli, arról is ír, hogy az elidegenítő objektív tudomány az ugye nagyon veszélyes lehet, de viszont a tudomány és a technológia mégiscsak egy nagyon nagy lehetőség arra, hogy a szenvedő lényeken segítsünk. Merthogy nekünk is most itt elég kellemes klíma, most nincs is rossz időnk, télen sem kell, mint Milarepának a hideg barlangban ülni, de most nyilván az egy önálló aszkéta gyakorlatot, de egy csomó olyan dolog van, amitől az emberek régen szenvedtek, és ennek örülni kell - mondja a dalai láma -, hogy a tudomány lehetővé teszi, vagy az orvoslás, egy csomó, neki is voltak már orvosi problémák, hogy európai orvosok, ugye? Megvizsgálják és a szenvedéseink tudnak segíteni, nem kell úgy, mint 500 évvel korábban egy régebbi dalai lámának, akinek nem voltak olyan minőségű orvosai, tehát, hogy a tudománynak van egy pozitív hozadéka, ami a szenvedés, és a buddhizmus meg miről szól, a szenvedéseken való ugye segítség, és minden lény szenvedésén segíteni. Tehát ez is egy pozitív dolog a tudomány.

KG: Tulajdonképpen maga a párbeszéd...

SzB: A párbeszéd.

KG: Az a legfontosabb, hogy ez a két terület, ez ne egymás mellett beszéljen el, tehát ne jöjjön létre az a hagyományos elválasztottság, hogy a tudomány kisöpri a spiritualitást, vagy a spiritualitás elutasítja a tudományt.

SzB: Lőnek egymásra.

HT: Jobb esetben, ha éppenséggel nem szidalmazza egymást.

KG: Vagy szidalmazza egymást. Zoltán, te hogy látod ezt az etikai kérdéskört? Ez a felelősség, a tudós felelőssége, az erkölcs kérdése, a tudomány erkölcsisége, amit az utolsó fejezetben is ír, az erkölcs és az új genetika, illetve a tudomány, spiritualitás és emberiség kapcsolatáról? Ez neked milyen felismeréseket hozott, vagy milyen gondolatokat szült benned?

HT: Hogy a saját életedet is kicsit segítette-e, vagy legalábbis közreműködött, vagy, ennek a könyvnek a témája?

BZ: Már milyen szempontból?

HT: Hát akkor nem tudom, hova mondjam.

KG: Ugye fordítóként egy fordítónak a legintimebb a kapcsolata a szöveggel, hogy ő fogja az angol szöveget és megpróbálja átültetni magyarra, és közben átérzeszi saját magán, és szinte egyé válik arra az időre, amíg fordítja a szöveget azzal a tartalommal, amiben benne él és gondolkodik, és ezért is kérdezem, mert annyira, tehát a dalai lámának az üzenete, a mondanivalója ebben a könyvben, annyira precíz, annyira pontos és annyira magasztos is egyúttal, tehát a legföldhözragadtabb témákról is ír, de ugyanakkor ezt a legmagasztosabb eredményeket teszi, hogy ennek a hatása, ami közben fordítja az embert, az nyilvánvalóan és óhatatlanul befolyásolja és alakítja az embert.

BZ: Igen, tehát én a fordítást 2020 február elején fejeztem be. Azóta eltelt másfél év.

KG: Volt egy járvány.

BZ: Igen, volt egy járvány, de nem ezt akarom kihozni belőle, hanem hogy azóta úgy eltávolodtam a szövegtől. Tehát amíg dolgoztam rajta, addig természetesen benne éltem. Hát nem emlékszem a részletekre, viszont azt tudom, hogy ahogy beleolvasok, akkor szeretném elkezdni átírni a szöveget, mert annyi mindent találok benne, ami így utólag már nem teljesen stimmel.

HT: Evvel remélem nem azt akarod mondani, hogy nem jó a könyv.

BZ: Nem, nem azt mondom, hogy nem jó, de azért...

HT: Mert azért ez hárman cáfolnánk itt most téged.

BZ: Vannak benne mondatok, amik...

HT: Hát te figyelj, ez szerintem minden fordítóval így van és minden fordítóval.

KG: Ez a fordító átka, ez a fordító átka. Ez a fordító átka az, hogy ha újraolvassa a szövegét, akkor fogja a fejét. Hogy mit tehet vele, és hogy miért úgy.

HT: Hát figyelj, fordítsd le egy öt év múlva újból, és akkor...

KG: Kiadjuk egy második értelmezésben is.

SzB: A fizikusokat hozzá és a fizikai fogalomtárat is.

KG: Hát nyilvánvaló egyébként, hogy a bennelét idején más a viszony a szöveghez, és az eltávolodás után a távollét idején, pláne, amikor megjelenik más a viszonya a szöveghez. A kettő az nagyon eltérő. Tehát én arra a momentumra próbáltam visszautalni, amikor még együtt éltél a szöveggel, amikor még benne voltál, hogy mi volt az a, az a, volt-e olyan mondata, volt-e olyan kulcskifejezése, vagy olyan tanítás jellegű megfogalmazása a dalai lámának, ami kifejezetten mélyen érintett, vagy adott esetben hatott?

BZ: Hát, ahogy a korábban is mondtam, nekem az üresség fogalma volt az, ami megragadott, és ő... Hogy pontosan a későbbi fejezetekben mi mindenről van szó, az nincs annyira előttem már.

KG: Hm. Egyébként ez az ürességnek egy rendkívüli tiszta példája, hogy olyan mértékben sikerült megvalósítani a leírtakat, hogy már nem is feltétlenül emlékszünk arra, hogy mit fordítottunk...

HT: Hát elég jó lenne, ha így lenne.

KG: ...mit olvastunk, mit gondoltunk egy adott időpontban. De egyébként ez egy nagyon értékes és tiszta viszonyulás a szöveghez, és azt hiszem, hogy sokaknak példája lehetne, akik tanítanak, hogy hogy kell valamit úgy átadni, hogy utána adott esetben ne váljunk azzá túlságosan vagy ne azonosuljunk azzal, amit mondtunk túlságosan, hogy el tudjunk tőle válni, el tudjunk szakadni. Olyan módon is, hogy ne is emlékezzünk arra, hogy mit mondtunk, és mit tanítottunk.

SzB: Fölolvasnék egy mondatot, ami nekem nagyon erős például az elejéről. „Talán a legfontosabb dolog az, hogy a tudomány soha ne váljon el az embertársainkkal való empátia alapvető emberi érzéseitől.” Tehát, hogy ez egy alap a tudománynak, hogy a tudomány mindig legyen emberi. Most mondják ma, humanista.

KG: Humanista vagy humanizált.

SzB: Nyugati, nyugati kifejezéssel. Ő az együttérzéssel élt itt, hogy empátia, együttérzés, tehát, hogy a tudomány mindig az együttérzésből fakadjon, és a tudós mindent, amit keres, kutat, azt azért csinálja, nem valamilyen díjért, nem valamilyen öncélú valami, hanem, hogy együttérzés. Van valami, ami segít rajtunk, a többiekén és mindenkin. Tehát ez például egy olyan, de rengeteg ilyen van, tehát, hogy most lapozgatva a bejegyzések, szinte minden mondata, ami ilyen velős, nagyon találó, és nagyon-nagyon humánnak szól, és a mai tudós. Most ez épp a tudósoknak szól.

KG: Azt hozzá kell tennem, hogy ugye ez a Mind & Life szerveződés '87 óta működik és mind a mai napig működik, és újabb és újabb fiatal kutató és tudós generáció nő föl. Ugye a Varela maga viszonylag fiatalon, 2001-ben elhunyt, de azóta is vannak úgymond tanítványok, akik továbbvitték ezt a fajta nézőpontot a tudományon belül, illetve még vannak nagy öregek

is, akik részesei voltak annak a dialógusnak, amiről a dalai láma is írt, többek között a Pier Luigi Luisi. És amiről ma a mostani huszonegyes, harmincas évek elején járó tudós kutatók ezen a kontemplatív tudománynak nevezett területen beszámolnak, tehát ahol a tudomány ötvöződik a meditatív praxissal, vagy ahol a meditációs praxist vizsgálják tudományos eszközökkel, például az idegtudományon, illetve az ilyen különböző FMRI vizsgálatokon keresztül, hogy milyen módon hat az agy biokémiájára, vagy az egész testre és szervezetre, vagy az adott embernek a társas viszonyrendszerére a meditációs praxis például. Tehát mindazok, akik ezt ma vizsgálják fiatalon, óriási ellenállással találkozhatnak a saját szakmájukon belül, és nagy verseny nyomásnak vannak kitéve, folyamatosan erről számolnak be. Tehát a tudomány ma nemhogy ilyen szempontból nyitottabb lett volna, vagy humanistább lenne, vagy humanizáltabb lenne, hanem még inkább a versenyistálló irányába indult el, vagy lépett el a nagy tudományos egyetemek, tudományegyetemek illetve kutatóközpontok belső világában zajló versenyhelyzetek, publikációs nyomás, és valamiféle igazságkényszer hatása alatt. És igazából ez a fajta változás vagy fordulat, amiről itt mi beszéltünk, a tudomány és jelen esetben a buddhizmus párbeszéde területén, ez még nem vált olyan szinten általánossá, hogy azt mondhatnánk, hogy ma a tudomány és a spiritualitás vagy a buddhizmus egymással karöltve dolgozik, ugyanazért a célért, jelen esetben a szenvedés csökkentéséért vagy az emberiség vagy a globális környezeti krízis válságainak a megoldásáért. Miközben egyébként a tudósok nagy köre, nagy tömege ismerte fel például a klímaváltozással kapcsolatos problémákat, de még az érdemi cselekvő, átalakító hatásmechanizmusok szintjén ez nem jelent meg. Sem a politikában, sem pedig a globális társadalmi rendszerekre történő hatás szempontjából.

HT: Valószínűsíthető érdekek, anyagi érdekek, pénzérdek, vagy ki tudja, milyen érdek van emögött. Egyrészt, a másik meg valószínű, hogy az oktatásnak, illetve hát ilyen értelemben a tanításnak azok a bezárult és szűk körű érdekrendszere vagy érdekszférája, ami nem enged ebből kilépni. Tehát hiába okos nagyon egy tudós, hogy hiába tud mindent, ilyen értelemben nem nyitott a világra, nem tudja átélni. Példa erre jó mondjuk a néprajz, ahol igazából jó néprajzos csak az, aki nem csak kívülről megfigyeli, hogy mi van egy adott területen, hanem egybeolvad a tanulmány tárgyával, és akkor tud igazából alkotni valamit. Tehát itt főleg az érdekek, érdekek, anyagi érdek, egyéb érdek, ki tudja, milyen érdek, ki tudja, honnan jön, ez mindenféle, hogy mondjam, háttérhatalmi feltételezés nélkül mondom, csak egyszerűen simán, amit tapasztalunk itt a Földön az életünk során. Tehát én ebben látom a magyarázatot erre, de hát tegyétek hozzá, hogy.

SzB: Feyerabend ezt megírta, ugye az amerikai tudomány anarchista filozófus, aki megpróbálta azt érzékeltetni, hogy a középkori tudomány az nem kevésbé vagy ugyanolyan mértékben függött az egyháztól, mint a modern amerikai és az amerikai tudományt vizsgálja, a gazdasági és fegyverlobbitól. Tehát, hogy azok a kutatások futnak és azokat állítják le, amelyiket ők akarják, tehát a tudósok nem szabadon kutatnak. Erre jó példa, most nem fog eszembe jutni az a magyar genetikus, aki Angliából ki lett utasítva, és itt a Bakonyban él, és ő a génmódosítás elleni dolgokat vizsgálta, most nem, mert 20 éve olvastam már erről a magyar emberről, akit egyszerűen kiutasították az angol egyetemről, mert olyan állításokat tett, hogy lehetséges, hogy a génmódosított élelmiszerek, azok károsak. Nem azt mondta, hogy károsak, de ennek megvan az esélye. És ezért eltávolították, Phd is. Most nem fog eszembe jutni, mert nagyon régóta olvastam, mert haza is költözött. Kiutasították Angliából, tehát ez egy nagyon durva dolog a XX. század végén, tehát ezt még 2000-es évek elején.

KG: Valamiféle dogmatizmus még mindig jelen van nyilván ezekben a folyamatokban, és az a fajta párbeszéd, amire a dalai láma meginvitálta az erre nyitott tudósokat, illetve a tudósok maguk is a saját belső praxisuk elmélyítése céljából meginvitálták a dalai lámát és más buddhista tanítókat, ez még azért nem mondható egy átütő erejű főáramvonalbeli történetnek. Mi, akik itt ülünk a Buddhista Főiskolán, vagy ezt a könyvet olvassuk, természetesen úgy gondoljuk, hogy ebben van valamiféle igazság és jó lenne, hogyha ezt többen is így gondolnák, de azt nem mondhatjuk, hogy a világunk azért így működne, mint ahogy adott esetben ezt a párbeszédet magát vagy a tudomány ilyen típusú nézőpontjait ebben a könyvben a dalai láma vázolja. Tehát ebből a szempontból van némi programszerű idealizmus abban, ahogyan ezt itt ez a könyv is megfogalmazza, hogy ahelyett, hogy azt mondják, hogy ez van, jó lenne, ha ez lenne, és ha erre tudnánk törekedni, erre tudnának törekedni a buddhista gyakorlók, hogy értsék a tudomány legérdekesebb felvetéseit ezen a területen, de hogyha ugyanezt megtennék maguk a tudós kutatók is, hogy ami közben tudományt művelnek, ők magukat is vizsgálnák egy belső reflexív folyamatban, és felmérnék minden tevékenységüknek a potenciális következményeit etikai, erkölcsi vagy egyéb hatásmechanizmusok szempontjából, akkor talán változhatnának olyan dolgok, amik most per pillanat még nem tűnnek megváltoztathatóknak.

HT: Azt még elmondanám, hogy pár száz könyv már nyilván eladásra került, és vannak visszajelzéseim nem csak buddhistáktól, hanem tudományhoz közel álló emberektől, buddhistáktól, olyanoktól, akik egyik sem a kettőnk közül. Mindenki elragadtatással beszél a könyvről, annak a könyvnek az együttérző szeretetéről, attól az energiáról, attól a sugallatól, amit a dalai láma hát gondolatai jelentenek meg, az a téma, amit ő egyáltalán felvet evvel kapcsolatban. Tehát most minden reklám nélkül csak ajánlani tudom, mert mindenki számára biztos vagyok benne, hogy hasznos lesz ez a könyv.

KG: Igen. Köszönöm a beszélgetésnek ezt a részét egyelőre, és akkor nézzük meg, hogy a jelenlévők részéről van-e bármilyen kérdés a könyv kapcsán, vagy a könyvről, vagy hozzánk, vagy az elhangzottakhoz, még mielőtt ezt a mai beszélgetést lezárnám, nézzük meg, megadnám a lehetőséget.

Kérdező: Talán nem konkrétan a könyvről, hanem magáról a sorozatról kérdezném, hogy ez egy nagyon inspiráló dolog, hogy a tudomány és a buddhizmus kapcsolatát, hogy elindult egy ilyen sorozat is, és hogy a várható-e, hogy a jövőben bízunk, bizakodom, hogy folytatódik, lesz-e ilyen folytatás is?

KG: Igen. Ugye az első számú, sorszámú viselő könyv az valóban az Univerzum egyetlen atomban című műve az Őszentségének. A második is kijött a sorozatban, arról épp ezelőtt tartottunk egy könyvbemutatót, azt, a második könyv Porosz Tibornak a Buddhista pszichoterápia című műve volt. Tőle fog megjelenni az iménti könyvbemutatón említett Párhuzamos lélektanok című munka is, ami a buddhizmusnak és a pszichológiának a párhuzamait, összevetését, különbségeit fogja taglalni, egy monumentális munka, és tervezzük, hogy folytatjuk ezt a sorozatot. Nyilvánvalóan nekünk magunknak is kutatnunk kell az érdekes, izgalmas témák iránt, amelyeket már megírtak adott esetben nemzetközi szinten nevesebb szerzők. Vannak tervben további fordítások, olyan szerzőktől, akik ezen a területen éltek, működtek, alkottak. Nemcsak a dalai lámán, a buddhista vonalon, hanem más neves tanítóknak is van munkája, amit érdemes lesz bevonni. Szeretnénk a tudománynak az alkalmazott tudomány aspektusát is erősíteni ebben a sorozatban. Tehát például a klímaválság kapcsán maga a dalai láma is írt egy másik könyvet, ez az egyetlen otthonunk, talán így

fordíthatnám le magyarul, vagy egyetlen bolygónk című könyve, illetve a közelmúltban az év elején folytatott egy párbeszédet a Greta Thunberggel, ami szintén meg fog jelenni a közeljövőben németül, illetve angolul. Meglátjuk, hogy ezek közül valamelyik a sorozatunkban megjelenik-e, de egyelőre szeretnénk a tudomány, a buddhizmus hagyományosabb, filozofikusabb és esszenciálisabb tartalmait megjelentetni, mielőtt mondjuk az alkalmazott tudományok irányába is ellépnénk. És hát a saját kollégáink között itt a főiskolán is vannak olyan tanárok, akik ezen a területen gondolkodnak, dolgoznak, többek között Farkas Attila Márton, akinek szintén megjelent egy könyve, és ha már ez a sorozat akkor elindult volna, akkor azt a könyvet ebben jelentettük volna meg, úgyhogy ha majd egyszer újra kiadjuk, akkor azt már betesszük a sorozatba. Illetve létrejött egy tudatkereső műhely a Kelet-Nyugat Kutatóintézetben belül Farkas Attila, Kékesi Balázs, Bodó Ferenc illetve az én személyes részvétellemmel, remélhetőleg a Botond is csatlakozni fog hozzá meg még egy-két kollégánk. Kékesi Balásznak a Varela-i embodied mind koncepcióról és annak a mai kognitív tudományos továbbéléséről született a filozófiai doktori műve Pécsen tavaly, amit most átdolgozott és hamarosan, ha minden igaz, ki fogjuk adni, és az is ebben a sorozatban fog akkor megjelenni majd. Tehát várható, hogy folyamatosan bővül ez a sorozat, mert szeretnénk erősíteni ennek a témának a feldolgozását, mert nagyon fontosnak tartjuk, tehát önmagában fontosnak tartjuk a buddhista filozófiát, a buddhista praxist, és azt is, hogy ez a kettő ez megjelenjen egy olyan tágabb kontextusban, mint amelyet a tudomány is tud képviselni, hogy lássuk, hogy mi is az igazságtartalma, és mi is a valóságossága, és mi is a relevanciája, tehát a hasznossága tágabb értelemben mindannak, amit a buddhizmus tanít és képvisel. Nemcsak önmagunkra egyéni nézőpontból nézve, hanem a társas kapcsolatainkra, a társadalomra, illetve a világunk egészére nézve, mert bízunk abban is, mi így hisszük, hogy a buddhizmus az nem csak rólunk szól, egyénileg, hogy mi magunk hogy gondolkodunk és élünk, hanem arról is szólhatna, hogy a világot hogyan rendezzük be magunk körül, hogy hogyan, milyen viszonyokat létesítünk embertársainkkal és más érző lényekkel adott esetben ezen a bolygón. És egy harmadik ilyen terület, ami nagyon izgalmas és nagyon érdekes és amiben szeretnénk továbbra is nemcsak előadásokat szervezni, mint tettük azt tavasszal, hanem könyveket is megjelentetni, ez a buddhizmus és gazdaságtudomány területe. Tehát a tudományt, ami egy nagyon széles értelemben, nemcsak a természettudományok, hanem a humántudományok, közgazdaságtudományok területén is értelmezzük, tehát azon a területen is lesznek megjelenő könyvek, hiszen a Corvinus Egyetemen két kiemelkedő kutató is foglalkozik a buddhizmus és a gazdaságtudomány kérdéseivel. És erről mi májusban tartottunk egy kéthetes előadásorozatot, ami egyébként a Youtube-on fent is megtekinthető, de lesznek még ilyen kiadványok. Hiszen az, hogy mi hogy élünk ezen a bolygón, nemcsak spirituális és tudományos, mármint természettudományos kérdés, hanem gazdaságtudományos kérdés, vagy gazdaságtudományi kérdés is, hiszen be kell látnunk, hogy fenntarthatatlan az a gazdasági modell, amiben per pillanat élünk, és a buddhizmusnak erről nagyon sok mondanivalója van, és például többek között a dalai láma is tett kijelentéseket ezen a területen. Bár ilyen volumenű könyvet erről konkrétan nem írt, de még az is elképzelhető, hogy majd fog. Köszönöm szépen ezt a kérdést. És hát akkor köszönöm szépen a jelenlétet mindenkinek, aki itt volt velünk, nektek, Hendrey Tibornak, Szathmári Botondnak és Barcza Zoltánnak a részvételt, a beszélgetést, és azt a fantasztikus munkát, amit a fordítással, lektorálással és a kiadással kapcsolatban közösen végeztünk, illetve ti magatok egyénileg végeztetek, és további sok sikert kívánunk!

BZ: Köszönjük szépen!

SzB: Köszönjük!

KG: És köszönöm az online Youtube-on bennünket követőknek is az ittlétet és további szép estét kívánok.